

ความเป็นมาและสภาพปัญหา

การที่มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข เพราะมนุษย์พยายามสร้างสรรค์วิถีการที่จะตอบสนองความต้องการของร่างกายและจิตใจ สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมา นั้น อาจอยู่ในรูปของวัตถุสิ่งของ แบบแผนการกระทำ ความคิด ความเชื่อ สิ่งเหล่านี้เรารวมเรียกว่าวัฒนธรรม จนอาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรม สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตโดยเป็นตัวเชื่อมระหว่างตัวมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ในแต่ละกลุ่มสังคมก็จะมีวัฒนธรรมของตนเพราะต่างก็มีความต้องการมีสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันไป และสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่มนุษย์เกี่ยวข้องกับด้ายนั้น ล้วนมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ว่าจะต้องเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถควบคุมหรือบงการได้ ฉะนั้นเพื่อป้องกันภัยวิบัติหรือปัญหาที่เกิดขึ้นจึงมีการวิงวอนภาวนา และหลอกล่อให้อำนาจธรรมชาติเหล่านั้นช่วยให้ปลอดภัยเมื่อผ่านพ้น มนุษย์จึงตอบแทนด้วยการเช่นสรวงบูชา จัดงานบุญ และพิธีกรรมต่าง ๆ ถวาย เป็นเครื่องหมายของความยำเกรงและรู้คุณ ดังนั้นการประกอบพิธีกรรมจึงเป็น พฤติกรรมแสดงให้เห็นถึงความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรืออำนาจธรรมชาติจะช่วย ตอบสนองและแก้ปัญหาให้มนุษย์ได้

ตามแนวคิดของ Durkheim นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส กล่าวว่า พิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์ทางศาสนาซึ่งมีอยู่ 2 ส่วนคือความเชื่ออันเป็น เรื่องราวของระบบความคิดและพิธีกรรมที่เป็นพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงต่อความเชื่อนั้น ซึ่งแยกแยะระหว่าง "ความศักดิ์สิทธิ์" (sacred) กับ "ความธรรมดา" ซึ่งอาจหมายถึง "ความเลวร้าย" (profane) ออกจากกันอย่างชัดเจน ความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่ มีของระบบความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณีและบรรทัดฐานที่สังคมยอมรับว่าดีงามและ

ถูกต้อง ศาสนาเป็นพลังในการสร้างความสามัคคีเป็นที่มาของ "สำนึกร่วม" (collective consciousness) ด้วยเหตุนี้เองศาสนาจึงเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมรักษากฎเกณฑ์ต่าง ๆ และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม (Durkheim อ้างในยศ สันตสมบัติ, 2537:204)

ศาสนาและความเชื่อทางศาสนาเป็นสิ่งสากลที่จะพบเห็นได้ในสังคมวัฒนธรรมทุกหนแห่งทั่วโลก แต่ความเชื่อทางศาสนาของแต่ละสังคมวัฒนธรรมนั้น ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของตำนานความเชื่อ (Myth) ซึ่งเป็นเรื่องราวที่อ้างถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเหตุการณ์อันศักดิ์สิทธิ์ ความสำคัญของ Myth ไม่ใช่อยู่ที่เป็นเรื่องจริงหรือเรื่องเท็จ แต่อยู่ที่ถ้า Myth นั้นยังคงอยู่ย่อมก่อให้เกิดบริบทในการดำรงอยู่ของศาสนาประเพณี (Religious Tradition) เรื่องราวใน Myth แสดงให้เห็นการกำหนดทิศทางพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งจะก่อให้เกิดรูปแบบวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของทั้งชุมชนและปัจเจกบุคคลภายในชุมชนนั้นโดยการสร้างภาพพจน์อุดมคติและค่านิยม ผ่านทางอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือมนุษย์ ส่วนพิธีกรรมจะเป็นการกระทำทางศาสนาซึ่งจัดขึ้นในเวลาและสถานที่เฉพาะ พิธีกรรมจะมีโครงสร้างและมีส่วนร่วมในอำนาจศักดิ์สิทธิ์ผ่านการกระทำที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic action) และมีความหมายอันลึกซึ้ง

พิธีกรรมจะทำให้เราเข้าใจในชีวิต ความเป็นอยู่ และความนึกคิดของชาวชนบทด้วย เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงระบบคุณค่าของมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์ใน 3 ระดับ คือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ ในตัวพิธีกรรมจะมีลักษณะสำคัญคือเป็นสื่อสัญลักษณ์แสดงถึงความเป็นจริง พิธีกรรมของแต่ละกลุ่มชนจึงเป็นเครื่องหมายที่คนในกลุ่มชนนั้น ๆ เข้าใจร่วมกันและจะเน้นในเรื่องของจิตใจเป็นสำคัญ ทำขึ้นเพื่อเกิดความสบายใจเกิดกำลังใจ ปราณี วงษ์เทศ (2529:252) ได้แบ่งองค์ประกอบของพิธีกรรมไว้ 3 ประการคือมีการเช่นสรวงบูชาหรือทำบุญ การกินเลี้ยงและการเฉลิมฉลอง ทั้ง 3 องค์ประกอบนี้จะมีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนไม่อาจแยกจากกันได้

เนื่องจากประเพณีพิธีกรรมเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ แต่ปรากฏการณ์ในชีวิตของมนุษย์มีหลายรูปแบบ ปรากฏการณ์บางอย่างก็เกิดขึ้นตรงตามกาลเวลาของมันที่เคยเกิดเป็นประจำแต่ก็มีปรากฏการณ์อีกหลายอย่างที่เกิดขึ้นโดยไม่มี ความแน่นอน จากปรากฏการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้มีการจัดพิธีกรรมหลากหลายรูปแบบ และมีผู้แบ่งแยกประเภทของพิธีกรรมไว้หลายประเภท

ศรีศักร วัลลิโภดม (2533:8) ได้จัดประเพณีพิธีกรรมในสังคมไทยไว้

3 ลักษณะคือ

- 1) ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับจักรพรรดิราช
- 2) ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์
- 3) ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการรักษาความเจ็บป่วย

อมรา พงศาพิชญ์ (2533:273) ได้จัดหมวดหมู่พิธีกรรมไว้ 4 ประเภท

คือ

- 1) พิธีกรรมเกี่ยวกับบรรพบุรุษ
- 2) พิธีกรรมเกี่ยวกับวงจรชีวิต (Rite of Passage)
- 3) พิธีกรรมเกี่ยวกับการเพาะปลูก (Fertility Ritual, Harvesting Ritual)
- 4) พิธีกรรมเพื่อรักษาโรค (Healing Ritual)

ปราณี วงษ์เทศ (2526:18-19) ได้แบ่งพฤติกรรมของชาวบ้านที่ปฏิบัติกันในรอบปีได้ 3 ประเภทคือ

- 1) พิธีกรรมที่จัดตามประเพณีเทศกาลของชุมชน
- 2) พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต
- 3) พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตรกรรม

กิ่งแก้ว อรรถากร (2525:9) ได้แบ่งพิธีกรรมทั้งหมดนี้ให้มี 3 ประเภท
คือ

- 1) พิธีกรรมตามปฏิทิน
- 2) พิธีกรรมในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ
- 3) พิธีรักษาโรค

สำหรับในการศึกษาพิธีกรรมครั้งนี้ได้แยกประเภทพิธีกรรมไว้ 3 ประเภท
คือ

1. พิธีกรรมตามปฏิทิน Cyclic rites เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นสำหรับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นหมุนเวียนเป็นประจำเป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นตามวัน เดือนที่กำหนดไว้ในรอบปีหนึ่ง และส่วนใหญ่จะมีความสำคัญที่เนื่องด้วยศาสนา และมีการเฉลิมฉลองในวันนั้น ๆ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "เทศกาล" (Festival) พิธีกรรมประเภทนี้เกิดขึ้นจากศรัทธาในศาสนาและจะปฏิบัติกันทั่วไปในสังคม รายละเอียดอาจแตกต่างกันไปในท้องถิ่นต่าง ๆ แต่หลักการใหญ่จะเป็นหลักเดียวกัน

2. พิธีกรรมที่เกี่ยวกับวงจรชีวิต Passage rites เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงชีวิตของคนหนึ่งคือ ช่วงเวลาตั้งแต่แรกเกิด เป็นทารก เป็นเด็ก เป็นหนุ่มสาว เป็นผู้ใหญ่ และตายในที่สุด หรือเป็นการเปลี่ยนสถานภาพของบุคคลจากสถานภาพหนึ่งไปสู่อีกสถานภาพหนึ่งเช่น เปลี่ยนสถานภาพทางสังคม เปลี่ยนอาชีพ เป็นต้น

3. พิธีกรรมพิเศษ เป็นพิธีกรรมที่นอกเหนือจากพิธีกรรมตามเทศกาล และพิธีกรรมวงจรชีวิต เหตุที่แยกออกมาเพราะเป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันไม่มีกำหนดเวลาที่แน่นอนและไม่เป็นตามเหตุการณ์ในวงจรชีวิตของแต่ละบุคคลเช่น พิธีกรรมรักษาโรค เมื่อมนุษย์เกิดความทุกข์ และทำบุญเมื่อเวลาชีวิตมีความสุข

พิธีกรรมตามปฏิทินในสังคมไทยสามารถจำแนกได้ 2 ระดับคือ วัฒนธรรมจากส่วนกลาง หรือเบื้องบนที่เรียกว่าวัฒนธรรมหลวง (Great Tradition) กับวัฒนธรรมของกลุ่มชนในท้องถิ่นที่มีมาแต่ดั้งเดิมที่เรียกว่าวัฒนธรรมราษฎร์ (Little Tradition)

ตาราง 1 แสดงประเพณีที่หลวงและประเพณีราษฎร์ที่จัดขึ้นในสังคมนไทย

เดือน	ประเพณีหลวง	จุดประสงค์	ประเพณีราษฎร์	จุดประสงค์	กิจกรรมทางการผลิต
หก	พระราชพิธีพืชมงคลและจรดพระนังคัล	เพื่อความเป็นสิริมงคลและเป็นพิธีแห่งความเจริญงอกงาม	แรกไถ บุญบั้งไฟ เลี้ยงนิตาเสกบุญกลางบ้าน	เพื่อความเป็นสิริมงคล	ไถตะ, เติรมหว่านกล้า
เจ็ด	พระราชพิธีสงกรานต์	ทำบุญ	แต่งนางแมว แรกหว่าน	เพื่อขอฝน	ตกกล้าเพื่อดำนา
แปด	พระราชพิธีสงฆเทียมน	เพื่อความเป็นสิริมงคล	เข้าพรรษา	เพื่อความเป็นสิริมงคล	ไถนา, ดำนา
เก้า	พระราชพิธีอุทิศศาสตร์	เพื่อขอฝน	ทำขวัญควาย, บุญข้าวประดับดิน	เพื่อตอบแทนคุณ	
สิบ	พระราชพิธีสารท	ฉลองความสำเร็จในการทำนา อุทิศส่วนกุศลให้แก่บิดารพบุรุษ	สารท ชิงเปรต บุญข้าวสาก	ฉลองความสำเร็จใน การทำนา อุทิศส่วน กุศลให้แก่บิดารพบุรุษ	ดูแลข้าว, ทำลายศัตรูพืช
สิบเอ็ด	การอานบุญพิธี (แข่งเรือ)	เลี้ยงหาผลผลิตในนาในการทำนา	ทำขวัญข้าวตั้งท้อง	เพื่อขอฝน	ข้าวหนักตั้งท้องเกี่ยวข้าวนา
สิบสอง	พระราชพิธีลอยพระประทีป	เพื่อความเป็นสิริมงคลรื่นเริง	แห่ข้าวพันก้อน พิธีโยนครกโยนสาก	เพื่อขอฝน	เกี่ยวข้าวนา
ซ้าย	พระราชพิธีไถเรือ	เพื่อไถ่ทำนา	ทำบุญลาน	เพื่อความเป็นสิริมงคล	เกี่ยวข้าวหนัก
ยี่	พระราชพิธีศรีษะปวย	ต้อนรับพระอิศวรวันเริ่ม	บุญกุ่มข้าวโง้ง บุญคูณลาน	ทำขวัญข้าวเปลือก	ทำลานนวดข้าวเกี่ยวข้าวหนัก
สาม	พระราชพิธีธานยกะที	เพื่อความเป็นสิริมงคล	บุญข้าวฉ่าง, ทำขวัญทุ่ง	เพื่อความเป็นสิริมงคล ทำขวัญ	นวดข้าว
สี่	พระราชพิธีสามพันจระนันท	ทำบุญสืบปี	พิธีแรกตักข้าวเปลือกออกจากทุ่ง บุญ แจกข้าวอุทิศถึงผู้ล่วงลับบุญผะเหวด	เพื่อความเป็นสิริมงคล	เข้าป่าหาหินผาด่านซ่อมแซม บ้านเรือนทอผ้า
ห้า	พระราชพิธีสงกรานต์	ทำบุญขึ้นปีใหม่	สงกรานต์	ทำบุญขึ้นปีใหม่ รื่นเริง	เตรียมสร้างทำนา, เกี่ยวหญ้า

จากตารางที่ 1 สามารถแยกประเด็นสำคัญได้ 2 ประการคือ

1. ทั้งวัฒนธรรมหลวงและวัฒนธรรมราษฎร์เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการผลิต คือ การทำนาทั้งโดยตรงและโดยอ้อม และต่างมีวัตถุประสงค์เพื่อขอโทษ ขอบคุน และเพื่อความเจริญงอกงามซึ่งจะหมุนเวียนกับภายในรอบ 1 ปีนับแต่การเตรียมปลูกข้าว โดยขอฝน เริ่มเตรียมไถจนกระทั่งเก็บเกี่ยวผลผลิตซึ่งถือว่าสิ้นสุดการทำนาก็ยังมี พิธีกรรมเพื่อเฉลิมฉลอง
2. ลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมราษฎร์ เป็นการผสมผสานเอาลัทธิความเชื่อเรื่องผีซึ่งเป็นความเชื่อแต่ดั้งเดิมของชาวบ้าน ศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ซึ่งได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียเข้าเป็นระบบศาสนาเดียวกันเรียกว่า Syncretism (Thomas Kirsch, 1977) และเป็นการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมหลวงให้มีความสอดคล้องกับเงื่อนไขทั้งทางกายภาพ สังคมวัฒนธรรมของตนเองจนมีลักษณะเฉพาะเรียกว่า "การปรับเปลี่ยนให้เป็นท้องถิ่น (Localization)"

ในงานวิจัยฉบับนี้จะศึกษาพิธีกรรมหนึ่งในพิธีกรรมสิบสองเดือน คือ พิธีชิงเปรตในเทศกาลสารท ซึ่งจัดขึ้นในช่วงเดือนสิบ เทศกาลนี้ได้ปรากฏทั้งวัฒนธรรมหลวงและวัฒนธรรมราษฎร์ เทศกาลสารทนี้มีอยู่ทุกท้องถิ่นซึ่งจะมีแก่นที่เหมือนกันแต่จะแตกต่างในรายละเอียดที่เป็นลักษณะพิเศษเฉพาะท้องถิ่นของตน ในท้องถิ่นภาคใต้จะรู้จักในนามของ "พิธีชิงเปรต"

เทศกาลสารทได้ถูกจัดขึ้นในช่วงที่ว่างจากการทำนา และเตรียมที่จะเก็บเกี่ยวผลผลิต และที่สำคัญเป็นการครบรอบครึ่งปีนับทางจันทรคติ ได้มีผู้รวบรวมเหตุของการจัดเทศกาลสารทขึ้นหลายประเด็น เช่น เกษม บุญศรี (2504:182-183) แบ่งเหตุของการเกิดเทศกาลสารทว่ามาจากเป็นการเสร็จสิ้นการทำงานในรอบครึ่งปี เป็นการทำบุญฉลองเมื่ออายุผ่านไปอีกครั้งปีและเป็นการทำบุญให้ผู้ตาย เสรีชัยโรเศศ (2516:216-217) ได้อธิบายถึงเหตุของการจัดเทศกาลนี้ว่าเดือนสิบเป็นช่วงที่พืชพรรณผลไม้อุดมสมบูรณ์ซึ่งมีคติความเชื่อแต่โบราณว่าถ้าพืชพรรณออกผลผลิตครั้งแรกต้องนำไปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก่อนเพราะเป็นผู้บันดาลให้งอกงามจึงจัดให้มีการเฉลิมฉลอง นอกจากนี้ยังเป็นการทำบุญให้บรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว ส่วนคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจยกร่างแบบอย่างการปฏิบัติทางวัฒนธรรมของไทยได้สรุปวัตถุประสงค์ของการทำบุญสารทไว้ดังนี้ (2529:59)

1. เพื่อแสดงความยินดีที่ประสบความสำเร็จในการเพาะปลูก มีผลแรกได้จากพืชพันธุ์ธัญญาหารของตน
2. เพื่อแสดงความกตัญญูตเวกิตาธรรม โดยการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว
3. เพื่อทำบุญเป็นสิริมงคลแก่เรือสวนไต้หวันแก่ครอบครัวและแก่ตนเองที่อายุล่วงมาได้ครึ่งปีโดยสวัสดิ์
4. เพื่อบำรุงพระพุทธศาสนา ด้วยการถวายพืชผลแรกได้ หรือขนมตามฤดูกาลแก่พระสงฆ์
5. เพื่อทำงานในเทศกาลสารท อุทิศส่วนกุศลเป็นบุพเปตพลีให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วโดยทั่วไป
6. เพื่อปลูกฝังคุณธรรมโดยยึดสังคหัตถุเป็นแนวปฏิบัติ เช่น แสดงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้พืชผล และขนมตามฤดูกาลแก่เพื่อนบ้าน ก่อให้เกิดสามัคคีในหมู่คณะ
7. เพื่ออำนวยความสะดวกทางสังคม และเศรษฐกิจด้วยการจัดงานในท้องถิ่นเป็นการอนุรักษ์ประเพณีไทย และส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศ

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น ประเพณีสารทสรูปได้ 2 ประการสำคัญคือจัดขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองในการเพาะปลูกประการหนึ่งและเพื่อทำบุญทำทานอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ และผู้ล่วงลับโดยทั่วไปอีกประการหนึ่ง

ในปัจจุบันนี้แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงในวิถีของชาชนบทจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมไปสู่อาชีพอื่นแล้วก็ตาม ความสำคัญและบทบาทหน้าที่ของเทศกาลสารทในแง่ของการเฉลิมฉลองการเก็บเกี่ยวผลผลิตครั้งแรกอาจหมดไป เช่นเดียวกับอีกหลายพิธีที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน เช่น การทำขวัญข้าว สู้ขวัญวัว ควาย ซึ่งสูญหายหรือใกล้สูญหายไปแล้ว แต่ที่เทศกาลนี้ยังดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมสมัยใหม่ด้วยเพราะยังคงมีความสำคัญในการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว พิธีกรรมนี้จะมีชื่อเรียกต่างกันไป ในภูมิภาคชั้นกับสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น สำหรับในภาคใต้จะมีพิธีสำคัญชื่อว่า "พิธีชิงเปรต" เหตุที่จัดพิธีชิงเปรตในเทศกาลสารทด้วยความเชื่อ

ตา ยาย ที่วายชนม์ไปแล้ว เมื่อตกรกเป็นเปรตจะได้รับการปล่อยตัวขึ้นมาใน
โลกมนุษย์ปีละครั้ง คือระหว่างเดือนสิบแต่ละปี สำหรับชาวนครศรีธรรมราชจะ
มีใจผูกพันอยู่กับเทศกาลนี้เป็นอย่างมาก เมื่อใกล้ถึงเวลางานใครที่อยู่ไกลบ้านเกิด
เมืองนอนมักเตรียมตัวกลับภูมิลำเนา เพื่อมาร่วมเทศกาลด้วยสามัญสำนึกที่ฝังแน่น
ในการร่วมทำบุญ และพบปะสังสรรค์ พิธีกรรมชิงเปรตนี้จึงมีความหมายต่อวิถีชีวิตของ
ชาวนครศรีธรรมราชในการย้ำความเป็นสมาชิกของกลุ่ม ความรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่ง
ของชุมชน และความรู้สึกร่วมในความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาวใต้

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

การศึกษาค้างนี้เป็นการนำเสนอพิธีชิงเปรตในเทศกาลสารทเดือนสิบ
ซึ่งเป็นประเพณีทำบุญในรอบปีที่มีความสำคัญ และมีบทบาทต่อวิถีชีวิตชาวใต้
อย่างยิ่ง ผู้ศึกษากำหนดวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษารูปแบบของพิธีชิงเปรตในเทศกาลงานสารทเดือนสิบของ
จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาความหมายและสัญลักษณ์ที่ปรากฏในขั้นตอนต่าง ๆ ของ
พิธีชิงเปรต
3. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงในบริบททางสังคมวัฒนธรรมบ้านบางพุทรา
ต่อพิธีชิงเปรต

กรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

พิธีชิงเปรตนั้นเป็นพิธีกรรมหนึ่งในประเพณีสิบสองเดือนที่มีที่มาจากศาสนา
ดังนั้นในการศึกษาค้างนี้จึงนำแนวคิดทฤษฎีที่มีผู้ศึกษา เรื่องศาสนาในฐานะที่เป็นระบบ
ความเชื่อที่มีความสำคัญยิ่งทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม

ในการศึกษาบทบาทและความสำคัญของศาสนาและพิธีกรรมที่มีต่อสังคมนั้น
กรอบแนวคิดเชิงหน้าที่นิยม (Functionalism) เป็นแนวคิดทางทฤษฎีหนึ่งที่มีบทบาท
ต่อการศึกษาแนวนี้ดังต่อไปนี้

Emile Durkheim ได้นิยามเกี่ยวกับศาสนาไว้ว่า "ศาสนาเป็นเรื่องระบบของความเชื่อและการปฏิบัติต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์" (อ้างในสมใจ ศรีหาล้า, 2535:6) ความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาเป็นกลไกในการรวมกลุ่มทางสังคม สัญลักษณ์เป็นสิ่งที่สร้างเอกลักษณ์ให้แก่กลุ่ม ความเชื่อ และแนวทางปฏิบัติกันนี้เป็นสิ่งที่แยกคนกลุ่มหนึ่งออกจากอีกกลุ่มหนึ่ง

ศาสนาในทัศนะของ Durkheim มีหน้าที่ 4 ประการที่สำคัญคือ

1. ทำหน้าที่ในการเตรียมและจัดวินัย (Disciplinary and Preparatory Function) หน้าที่นี้จะเป็นส่วนที่พิธีกรรมของศาสนาจะหัดให้บุคคลมีระเบียบวินัยด้วยตัวของตัวเอง และเตรียมตนเพื่อชีวิตในสังคม
2. หน้าที่ในการยึดเหนี่ยวหรือผนึกเข้ากับสังคม (Cohesive Function) ศาสนาและพิธีกรรมจะทำหน้าที่ในอันที่จะสร้างความหมายของการที่มนุษย์จำต้องอยู่ร่วมกัน มีอารมณ์และความรู้สึกทำนองเดียวกัน ตลอดจนแสดงออกในแนวเดียวกัน เป็นการสร้างพลังของการรวมเป็นกลุ่ม
3. ทำหน้าที่ในการผนวกรื้อฟื้น (Revitalizing Function) ศาสนาและประเพณีจะทำหน้าที่สร้างศรัทธา ความยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีในอดีตให้คงอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสิ่งเหล่านั้นจะเป็นสัญลักษณ์ของความ เป็นกลุ่มสังคม
4. หน้าที่ในการสร้างความรู้สึกร่วมกัน และความสุขของการมีชีวิต (Euphoric Function) พิธีกรรมทำให้เกิดความสุขในการมีชีวิตร่วมกัน พร้อมทั้งเป็นการลดความกดดัน หรือเศร้าโศกในจิตใจ ในกรณีที่กลุ่มสังคมจักต้องประสบภาวะวิกฤตเสมอ ๆ เช่น การตายหรือภัยต่าง ๆ ซึ่งพิธีกรรมทางศาสนาจะเป็นเครื่องชี้ว่า บุคคลที่ประสบเคราะห์กรรมนั้นมิใช่เป็นผู้เดียวที่ได้รับทุกข์ แต่กลุ่มสังคมก็มีส่วนร่วมในความทุกข์อันนั้น เห็นได้จากพิธีศพซึ่งบรรดาญาติพี่น้องเพื่อนฝูงของผู้ตายทั้งหลายและผู้ที่มีชีวิตอยู่ก็จะมาร่วมในพิธีกรรมนั้นด้วย เป็นการแสดงถึงการมีส่วนร่วมในทุกข์นั้นด้วย หรือในพิธีแต่งงานก็จะมีผู้มาแสดงความยินดีช่วยเหลือสิ่งเหล่านี้ ทำให้ผู้เกี่ยวข้องโดยตรงตระหนักในผลของการเป็นสมาชิกของสังคมนั้น

A.R. Radcliffe-Brown นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษผู้ซึ่งได้รับอิทธิพลค่อนข้างมากจาก Durkheim มีความเห็นว่า พิธีกรรมเป็นระบบที่ทำให้แนวคิดเป็นลักษณะรูปธรรมแบบหนึ่งที่สามารถเปลี่ยนอารมณ์ ความรู้สึก และค่านิยมทางสังคม สัญลักษณ์ทางพิธีกรรมเป็นสิ่งทำให้ ค่านิยมทางสังคมคงที่โดยการสร้างรูปแบบที่เหมือนกับภาษา (language - like form) พิธีกรรมทางศาสนามีหน้าที่ทำให้เกิดเสถียรภาพโดยผ่านทาง ความเชื่อ และเทพนิยายต่าง ๆ Radcliffe - Brown ได้ศึกษาพิธีกรรมของชาวอินเดียน่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบศาสนาซึ่งมีหน้าที่เสริมสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของในสังคม พิธีกรรมช่วยเสริมสร้าง "อารมณ์ร่วม" (collective emotions) และช่วยควบคุมความประพฤติของสมาชิกสังคมให้อยู่ในกรอบของจารีตประเพณี (A.R. Radcliffe - Brown อ้างในยศ สันตสมบัติ, 2537:29)

Bronislaw Malinowski (1942 อ้างใน จุไรรัตน์ จันทรช่าง และยุพา คลังสุวรรณ, 2531:85) ได้เสนอว่า การปฏิบัติตามวัฒนธรรมในแต่ละสังคมนั้นย่อมปรากฏออกมาในลักษณะของการกระทำต่อกันและกันอย่างมีความหมาย ทั้งนี้เพื่อสนองแรงขับ หรือความจำเป็นพื้นฐานของปัจเจกชนซึ่งประกอบขึ้นเป็นสังคม และ Malinowski ยังได้วิเคราะห์ว่าศาสนาเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความจำเป็นในการอยู่รอดโดยทำหน้าที่คอยควบคุมให้คนในสังคมปฏิบัติตามบรรทัดฐาน และยังช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดทางจิตใจโดยอธิบายเหตุการณ์ซึ่งไม่สามารถจะอธิบายได้ด้วยความรู้อื่น ๆ

Malinowski และลูกศิษย์ได้วิเคราะห์ศาสนาโดยดูจากหน้าที่ของศาสนาที่มีต่อมนุษย์ได้ 4 ประการคือ

1. หน้าที่ในการให้คำอธิบาย (Explanatory Functions)
2. หน้าที่ในด้านการสนับสนุนให้พลังใจในกรณีเกิดวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์รู้สึกว่าไม่อาจควบคุมได้ (Psychologically Reinforcing Functions) ไม่ว่าจะเป็นวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติหรือสังคม ที่ส่งผลกระทบต่อปัจเจกชนแก่สถาบัน

3. หน้าที่ในการสนับสนุนอย่างมีพลัง (Validating Functions) แก่สถาบันพื้นฐานต่าง ๆ ของสังคม เช่น สถาบันทางเศรษฐกิจ การเมือง ค่านิยม เป็นต้น

4. หน้าที่ในการผนึกส่วนต่าง ๆ ของสังคมให้เข้าเป็นเอกภาพ (Integration Functions) นั่นคือ จะทำหน้าที่ประสานส่วนต่าง ๆ ของสังคมที่อาจมีประเพณีหรือระบบความเชื่อที่ต่าง ๆ กันเข้าเป็นรูปแบบใหญ่ ๆ อันเดียวกัน (Malinowski อ้างใน ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2527:72)

จะเห็นได้ว่าทั้ง Durkheim Radcliffe-Brown และ Malinowski ต่างเห็นตรงกันว่า ศาสนาและพิธีกรรมมีหน้าที่เสริมสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความสามัคคีและความร่วมมือระหว่างสมาชิกของสังคมแต่รายละเอียดปลีกย่อยจะเน้นในจุดต่างกัน Durkheim และ Malinowski เน้นเรื่องหน้าที่ของสถาบันต่าง ๆ ในสังคมที่มีต่อตัวบุคคล แต่ Radcliffe-Brown มองในมุมกลับคือ มองในลักษณะความสัมพันธ์ของบุคคลที่เข้ามาประกอบกันเป็นโครงสร้างทางสังคมภายใต้การควบคุมของสถาบันและประเพณีทางศาสนาต่าง ๆ อันเป็นกลไกอันสำคัญที่จะก่อให้เกิดผู้เข้าร่วม เกิดค่านิยม ความเชื่อร่วมกัน ซึ่งจะทำให้การดำเนินกิจกรรมในสังคมเป็นไปอย่างต่อเนื่องและราบรื่น สำหรับแนวคิดของ Malinowski กับ Durkheim เองก็มีความแตกต่างกันตรงที่ Malinowski ศึกษาศาสนาโดยมุ่งหน้าที่ของพิธีกรรมซึ่งเน้นหนักไปทางจิตวิทยามากกว่าเพราะเน้นที่ความต้องการของบุคคลในขณะที่ Durkheim จะเน้นที่ความต้องการของสังคมมากกว่าความต้องการของบุคคล

พิธีกรรมเป็นการกระทำทางศาสนาที่มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ ในการศึกษาคำนี้จึงนำทฤษฎีแนวคิดทางสัญลักษณ์มาเป็นกรอบเพื่อทำการศึกษาดังต่อไปนี้

Clifford Geertz (1966) นิยามว่า "ศาสนาคือ ระบบสัญลักษณ์ ที่ให้ความหมายแก่สิ่งรอบตัว มีพลังอำนาจสามารถสร้างศรัทธา ราชอาณาจักร ความรู้สึกของคนโดยการให้สัจธรรมเกี่ยวกับชีวิต และอธิบายประสบการณ์ในลักษณะที่สอดคล้องกับอารมณ์ความรู้สึกของตน และเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นจริง"

(อ้างในอมรา พงศาพิชญ์, 2534:50)

สัญลักษณ์ในความหมายของ Geertz จึงเป็นความหมายที่ใช้ในการแปลความทางศาสนา คือ จากคำจำกัดความดังกล่าวมีความหมายอีกนัยหนึ่งว่า ศาสนาโดยอาศัยสัญลักษณ์ต่าง ๆ เป็นตัวเชื่อมโยงวิถีทางที่โลกหรือสรรพสิ่งทุกอย่างที่เป็นอยู่หรือปรากฏอยู่ให้เข้ากับสภาพของโลกที่ปรากฏในสายตาหรือในความคิดของมนุษย์ ทั้งนี้ เพื่อให้ทั้งธรรมชาติของโลก และอารมณ์ความรู้สึก และแรงกระตุ้นใจต่าง ๆ ได้รับการยืนยันและเสริมพลังให้หนักแน่นด้วยเหตุที่ศาสนาทำหน้าที่เชื่อมโยงทั้งสองด้านดังกล่าวจึงทำให้การสร้างสรรค "หุ่นจำลองตัวแบบสำหรับความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของมนุษย์กับธรรมชาติและมนุษย์กับมนุษย์" ผ่านทางศาสนาทั้งหลายและในขณะเดียวกันก็เป็นตัวแบบหรือหุ่นจำลองที่มนุษย์จะต้องทำตามในเรื่องของความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีด้วยกันเองและมีกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ฉลาดชาย รมตานนท์, 2532:67)

สัญลักษณ์ในทางศาสนาเป็นสิ่งที่นำไปสู่การจัดระเบียบในสังคมมนุษย์ การเคารพบูชาสัญลักษณ์เชื่อมโยงกับสิ่งที่ยากต่อการทำความเข้าใจ เป็นสิ่งที่อยู่เหนือความสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน ความศรัทธา ความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ ถูกแสดงผ่านสัญลักษณ์ในรูปของประเพณี นิทานปรัมปรา พิธีกรรมจึงเป็นพฤติกรรมที่คนในสังคมแสดงความรู้สึกต่อความเชื่อ รูปแบบของสัญลักษณ์ในเชิงพิธีกรรมเป็นพฤติกรรมที่คนในสังคมแสดงความรู้สึกต่อความเชื่อ รูปแบบของสัญลักษณ์ในเชิงพิธีกรรมมีมาก อาทิเช่น สถานที่ วัตถุ ปรากฏการณ์ สิ่งเหล่านี้จะมีลักษณะที่มองเห็นได้จับต้องได้ หรือเป็นนามธรรมที่เกิดจากประสบการณ์การรับรู้ ถ่ายทอดความคิดออกมาเป็นรูปธรรม ทศนคติ ความเชื่อ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัฒนธรรมเป็นระบบสัญลักษณ์ที่มีการจัดระบบที่แน่นอน

Victor W. Turner เป็นนักมานุษยวิทยาที่สนใจการตีความสัญลักษณ์ โดยผ่านพิธีกรรมทางศาสนา มองว่าพิธีกรรมเป็นการกระทำทางสัญลักษณ์ และเป็นพฤติกรรมที่ถูกกำหนดอย่างเป็นทางการในโอกาสเฉพาะ มิใช่ทำเป็นกิจวัตรประจำวันโดยอิงความเชื่อในสิ่งและอำนาจลึกลับ สัญลักษณ์อาจเป็นสิ่งของ กิจกรรม คำพูด สัมพันธภาพ เหตุการณ์หรือลักษณะท่าทาง Turner เห็นว่าพิธีกรรมมีแรงบันดาลใจจากความเชื่อทางศาสนา

Turner แบ่งสัญลักษณ์ในพิธีกรรมออกเป็นสองชนิดคือ Dominant Symbol และ Instrumental Symbol

1. Dominant Symbol จะปรากฏอยู่มากมายในบริบททางพิธีกรรมที่แตกต่างกัน แต่ความหมายของสัญลักษณ์นี้ จะมีลักษณะเป็นเอกเทศสูงและตรงกับระบบสัญลักษณ์รวม (Total Symbolic System) นอกจากนี้ ยังมีคุณสมบัติอื่น ๆ อีกคือ

1.1 มีลักษณะกระชับ (condensation) มีความหมายหลายนัย (Polysemy) หรือ มีความหมายคลุมเครือ (Multivocality) เพราะสัญลักษณ์สำคัญอย่างหนึ่งจะสามารถแทนสิ่งต่าง ๆ และการกระทำที่แตกต่างมากมาย

1.2 สามารถทำให้ความหมายที่ไม่สัมพันธ์กันรวมเป็นเอกภาพ (unification of disparate significata) โดยการเชื่อมโยงความหมายซึ่งแฝงอยู่ในสัญลักษณ์ กับคุณลักษณะตามความเป็นจริงหรือความคิดที่ถูกกำหนดไว้แล้ว

1.3 มีขั้วของความหมาย (Polarization of meaning) ซึ่งแบ่งเป็นสองขั้ว คือ

1.3.1 ขั้วอุดมคติ (ideological pole) จะเป็นกลุ่มของความหมายที่อ้างอิง ส่วนประกอบของคชธรรมและระเบียบของสังคม

1.3.2 ขั้วความรู้สึก (Sensory pole)

เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อออกมาโดยตรง ความหมายจะเป็นไปโดยธรรมชาติ หรือเป็นปรากฏการณ์ทางกายภาพ และเป็นขบวนการที่ปลุกเร้าความรู้สึกและความต้องการ

Dominant Symbol จะครอบคลุมทั้งความต้องการทางธรรมชาติ (natural necessity) และความต้องการทางสังคม (Social need or desire) ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงพันธะหน้าที่และความต้องการ

2. Instrumental Symbol คือสัญลักษณ์ที่ใช้เป็นวิธีให้ได้มาซึ่งจุดมุ่งหมายเฉพาะในแต่ละพิธีกรรม สัญลักษณ์แบบนี้จะเข้าใจได้ก็ต้องเมื่ออยู่ในระบบสัญลักษณ์รวมทั้งหมดที่ประกอบขึ้นเป็นพิธีกรรมเฉพาะ เพราะความหมายจะปรากฏออกมาเมื่อดูจากความสัมพันธ์กับสัญลักษณ์อื่นเท่านั้น

ในการศึกษาพิธีกรรมของชนเผ่า Ndembu ในทวีปแอฟริกา Turner อธิบายว่า ในพิธีกรรมยังมีความหมายและเป้าหมายอีกหลายอย่างที่ถูกประกอบพิธีไม่ได้แสดงออกมาภายนอกอย่างชัดเจน เป็นหน้าที่ของผู้ศึกษาที่ต้องค้นหาความหมายเหล่านั้นจากแบบแผนของสัญลักษณ์และพฤติกรรม ผู้ศึกษาสามารถค้นหาความหมายเหล่านี้ได้ก็เฉพาะเมื่อลงมือตรวจสอบล่วงหน้าเกี่ยวกับรูปร่าง ลักษณะและความหมายของสัญลักษณ์เหล่านั้นกับผู้ใช้ข้อมูลที่เชี่ยวชาญ และตรวจสอบกับพิธีกรรมอย่างอื่นอีกที่เกิดขึ้นในบริบทของสังคมเดียวกัน หรือพูดอีกอย่างหนึ่งก็คือ ผู้ศึกษาจะต้องลงมือตรวจสอบสัญลักษณ์ ไม่เฉพาะแต่ในบริบทของพิธีกรรมแต่ละอย่างแต่ต้องตรวจสอบในบริบทของสังคมทั้งหมด เขาอาจจะได้ผลมากยิ่งขึ้นถ้าจะศึกษาการเปลี่ยนแปลงความหมายของสัญลักษณ์เหล่านั้นในต่างสังคมออกไปแต่อยู่บริเวณเดียวกันกับพื้นที่ที่มีสัญลักษณ์นั้นอยู่ (Turner อ้างใน สุริยา สมุทคุปต์ และคณะ 2534:16)

จากคำอธิบายนี้ทำให้ได้แนวทางพิจารณาในฐานะที่เป็นระบบสัญลักษณ์อย่างหนึ่งซึ่งจะไปแล้วก็คือภาษาชนิดหนึ่งที่สามารถอ่านได้ เข้าถึงความหมายที่แท้จริงได้ด้วยการศึกษาวิเคราะห์และตีความหมายสัญลักษณ์นั้น และการเรียนรู้จากสัญลักษณ์จะทำให้เรารู้ว่าศาสนาหรือพิธีกรรมก็คือระบบสัญลักษณ์ และระบบสัญลักษณ์ก็คือระบบความคิดของผู้เป็นเจ้าของที่ซ่อนอยู่เบื้องหลัง

พิธี Isoma ที่ Turner ทำการศึกษาในชนเผ่า Ndembu เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับการสะเดาะห์เคราะห์ของผู้หญิงที่ไม่มีบุตร ในการประกอบพิธีจะมีหมอผีเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมโดยให้บุตรแล้วให้หญิงชายที่ร่วมพิธีลอดผ่านเสมือนผ่านช่องแห่งความตายมาสู่การมีชีวิตอีกครั้งหนึ่งและจะสามารถทำให้มีบุตรได้ วัสดุในพิธีกรรม เช่น ไก่แดงจากฝ่ายสามี ไก่ขาวจากฝ่ายภรรยา สมุนไพรมะขามที่มีหมอผีเป็นผู้ไปหา โดยวัสดุต่าง ๆ นั้น ล้วนมีความหมายคือ ไก่ขาวแสดงถึงความโชคดีและแข็งแรง ส่วนไก่แดงแสดงถึงความโชคร้ายและความทุกข์ สมุนไพรมะขามจะถูกนำไปต้มและใช้รักษา

ผู้ป่วย ชั้นตอนท้ายสุดไก่อแดงจะถูกตัดหัวและใช้เลือดมาประกอบพิธี ในระหว่างการประกอบพิธีกรรมจะมีการร้องเพลงและเต้นรำไปด้วย การประกอบพิธีนี้เพื่อทำให้หญิงไม่มีบุตรสามารถมีบุตรได้

นอกจากการตีความสัญลักษณ์แล้ว Turner ยังได้ชี้ให้เห็นความแตกต่างของสัญลักษณ์ใน 2 ลักษณะคือ ในเชิงพิธีกรรม เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มคน หรือของส่วนรวมสัญลักษณ์ประเภทนี้จะถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของสังคม และสัญลักษณ์ในเชิงจิตวิทยาเป็นสัญลักษณ์ในส่วนของปัจเจกบุคคล สัญลักษณ์ลักษณะนี้เกิดขึ้นเป็นแรงขับที่อยู่ภายในของแต่ละบุคคล

Turner มองว่า การวิเคราะห์ตีความสัญลักษณ์ทั้ง 2 ประเภท จะต้องดูที่ความแตกต่างของข้อมูล สัญลักษณ์ในเชิงพิธีกรรมจะต้องดูที่ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะภายนอกที่มีผลกระทบต่อภาวะจิตใจของมนุษย์ แต่สัญลักษณ์เชิงจิตวิทยาของบุคคล เป็นผลสะท้อนมาจากแรงขับภายในของมนุษย์ ซึ่ง Turner ให้ความสำคัญกับสัญลักษณ์ในเชิงพิธีกรรมมากกว่าสัญลักษณ์เชิงจิตวิทยาของบุคคล

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้อาศัยทฤษฎีโครงสร้าง หน้าที่นิยมและทฤษฎีสัญลักษณ์เป็นกรอบสำคัญในการวิเคราะห์และตีความหมาย เพื่อทำความเข้าใจสภาพสังคมและวัฒนธรรมของภาคใต้ ซึ่งต้องนำมาปฏิสัมพันธ์กับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมเป็นการนำแนวคิดมาเป็นกรอบทำให้ผู้ศึกษาสามารถสร้างระบบกฎเกณฑ์ขึ้นมาจัดข้อมูลที่กระจัดกระจายเหล่านั้นให้เป็นระบบมากขึ้น

พิธีชิงเปรตเป็นพิธีกรรมทำบุญที่สำคัญที่สุดของชาวนครศรีธรรมราชซึ่งนับได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงโลกทัศน์ ค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนวิถีการดำรงชีวิตของชาวใต้ ว่าได้รับอิทธิพลจากปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดจากความศรัทธาที่มีต่อศาสนาของผู้คนในสังคม พิธีกรรมนี้จะแสดงให้เห็นถึงความเชื่อของสังคมไทยที่เป็นการผสมผสานระหว่างพุทธ ผี และพราหมณ์ได้อย่างกลมกลืน และการทำความเข้าใจพิธีกรรม และความเชื่อทางศาสนามันครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้นำกรอบแนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมของ Durkheim, Radcliffe-

Brown และ Malinowski มาเป็นแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับบทบาท และหน้าที่ของพิธีกรรมที่มีต่อสังคม และได้อาศัยแนวคิดทฤษฎีสัญลักษณ์ของ Geertz และ Turner เพื่อเป็นกรอบในการตีความสัญลักษณ์ที่ปรากฏในงานพิธีกรรมนี้

เอกสารหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเทศกาลเดือนสิบหรือพิธีชิงเปรตนี้มีพอสมควรด้วยเหตุว่าจะมีการจัดทำหนังสือ "เดือนสิบ" เพื่อเป็นที่ระลึกในงานเทศกาลสารทเดือนสิบของจังหวัดนครศรีธรรมราชในแต่ละปี นอกจากนี้ในงานวิจัยหรือหนังสือที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณีภาคใต้ย่อมมีการกล่าวอ้างถึงงานสารทเดือนสิบด้วยเสมอ แต่งานส่วนใหญ่จะเป็นการอธิบายถึงรายละเอียดและรูปแบบของงานมากกว่าที่จะเป็นการวิเคราะห์และตีความหมาย

เสฐียรโกเศศ (2516) ได้กล่าวถึงที่มาของเทศกาลสารท โดยใช้ความหมายของคำว่าสารทเป็นสำคัญ สารทเป็นคำอินเดียแปลว่าฤดู ฤดูสารทเป็นเวลาที่ยักษ์พรณชัญชาติและผลไม้เริ่มสุกให้ผลเป็นครั้งแรก และมีคติความเชื่อแต่โบราณว่าเมื่อเก็บเกี่ยวได้ผลเป็นครั้งแรกต้องนำสิ่งนั้นสิ่ง เวชบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือไม่ว่าจะเป็นเทพเจ้าหรือผีและเมื่อเสร็จพิธีสังเวชบูชาแล้วก็มีการสมโภชเลี้ยงดูกันอย่างสนุกสนานซึ่งจะมีทั่วทุกแห่งในโลก ในเทศกาลนี้จะมีพิธีสังตายาย และชิงเปรตคือ หลังจากรับตายายบูชาข้าวบิณฑ์แล้วในวันแรม 15 ค่ำจะมีพิธีสังตายายและชิงเปรตโดยมีการนำอาหารแห้งไปวางกองไว้ตามโคนต้นไม้และทำร้านเพื่อวางของให้เปรต ของเหล่านี้ผู้ศให้เป็นที่ทาน ใครมาแย่งชิงก็เอาไปได้เรียกว่า ชิงเปรต การชิงเปรตนี้เสฐียรโกเศศมองว่าคล้ายกับประเพณีทิ้งกระดาษของเงิน

ปรีชา นุ่นสุข (2533) ได้กล่าวถึงงานเดือนสิบในจังหวัดนครศรีธรรมราช ในหนังสือสารทเดือนสิบะมรดกที่กษนิคว่าเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่และสำคัญควบคู่มา กับเมืองนครศรีธรรมราชโดยสันนิษฐานว่าเป็นประเพณีที่ได้อิทธิพลมาจากวัฒนธรรมอินเดีย ซึ่งเป็นประเพณีหนึ่งของพราหมณ์ที่มีชื่อว่า "เปตพลี" ความสำคัญของประเพณีสำหรับชาวนครฯ คือ 1. เป็นการแสดงความกตัญญูต่อบุพการีที่ล่วงลับไปแล้ว 2. เป็นการ

นำผลผลิตครั้งแรกไปถวายพระสงฆ์เพื่อความเป็นสิริมงคล 3. เป็นการแสดงความ
สนุกสนานประจำปี และ 4. เป็นการทำบุญเพื่อพระภิกษุจะได้เก็บไว้เป็นเสบียงใน
ฤดูฝน พิธีกรรมในประเพณีเดือนสิบนี้มี 3 วัน เริ่มตั้งแต่วันแรม 13 ค่ำเดือนสิบ
ถึงวันแรม 15 ค่ำเดือนสิบ โดยในวันแรม 13 ค่ำเป็นการจัดหาสิ่งของสำหรับจัดสำหรับ
จึงเรียกวันนี้ว่า "วันจ่าย" วันแรม 14 ค่ำเป็นวันที่ไปวัดเพื่อนำสำรับไปถวายพระภิกษุ
วันนี้เรียกว่า "วันยกหมฺรับ" ในวันนั้นนอกจากทำบุญเลี้ยงพระแล้ว ยังมีการสร้าง
ศาลาเปรตเพื่อตั้งอาหาร และขนมสำหรับเปรตเมื่อพิธีทางพุทธศาสนาเสร็จแล้ว
ผู้คนจะไปแย่งขนมที่ตั้งไว้บนศาลาด้วยความเชื่อว่าถ้ากินอาหารนั้นจะได้กุศลแรงและ
จะเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและวงศ์ตระกูล สำหรับ วันแรม 15 ค่ำนั้นเรียกว่า
"วันสารท" ชาวบ้านจะไปทำบุญอีกวันหนึ่งเป็นการฉลองหมฺรับ มีการทำบุญ
เลี้ยงพระบังสกุล เพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษและญาติพี่น้องที่ล่วงลับ ถ้าผู้ใด
ไม่จัดหรือไม่ร่วมพิธีบรรพบุรุษและญาติมิตร ผู้ล่วงลับจะอดอยากลูกหลานที่ยังอยู่จะ
กลายเป็นคนอกตัญญู

สุวิทย์ ทองศรีเกตุ (2523) ได้อธิบายพิธีงานเดือนสิบในหนังสือ
พิธีกรรมในนครศรีธรรมราชที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ว่า เป็นพิธีที่ถือตาม
จันทรคติคือ วันแรก 1 ค่ำเดือน 10 ถึงวันแรม 15 ค่ำเดือน 10 ซึ่งทาง
สุริยคติจะประมาณเดือนกันยายน ประเพณีนี้เกิดจากความเชื่อเรื่องวิญญาณและเรื่อง
กรรมประกอบกัน วิญญาณจะขึ้นสวรรค์หรือลงนรกขึ้นอยู่กับผลที่กระทำไว้สมัยมีชีวิต
วิญญาณของพวกลงนรกโดยเฉพาะพวกเปรตจะขึ้นจากนรกได้ด้วยบุญกุศลที่มีผู้อุทิศให้
เชื่อกันว่าเปรตจะขึ้นมาในวันแรก 1 ค่ำและกลับนรกในวันแรก 15 ค่ำเดือน 10
นอกจากนี้สุวิทย์ยังได้สันนิษฐานว่า การทำบุญนี้น่าจะมาจากศาสนาพราหมณ์ โดยมี
วัตถุประสงค์เพื่อมุ่งรักษาจริยธรรมของมนุษย์

ภิญโญ จิตต์ธรรม (มปป.) ได้รวบรวมประเพณีของชาวไทยภาคใต้
แถบตะวันออกในหนังสือชื่อขนบธรรมเนียมประเพณี คติชาวบ้านอันดามัน 12 โดยอาศัย
ประสบการณ์ที่ได้เข้าร่วมพิธีกรรมและสอบถามจากผู้เฒ่าผู้แก่ และได้นำเสนอว่า
ประเพณีบุญเดือนสิบ ของภาคใต้กำหนดไว้ 2 ครั้งคือวันแรม 1 ค่ำเดือน 10 และ
วันแรม 15 ค่ำเดือน 10 โดยมีความเชื่อว่าเป็นวันแรม 1 ค่ำ ยมบาลจะปล่อยเปรต

บรรพบุรุษมาเยี่ยมลูกหลาน ลูกหลานจึงทำบุญเลี้ยงต้อนรับ และในวันแรม 15 ค่ำ ลูกหลานก็จะทำบุญเลี้ยงส่งเปรตบรรพบุรุษให้กลับสู่ยมโลก พิธีบุญนี้จะเริ่มก่อนกำหนด วันบุญ 2-3 วัน เพื่อเตรียมทำขนมต่าง ๆ ได้แก่ ขนมลา ขนมพอง ขนมเจาะหู ขนมเทียน ขนมบ้า ซึ่งขนมเหล่านี้ถือเป็นขนมสำคัญที่ชาวบ้านต้องทำเพราะใช้แทน สิ่งของที่ทำให้เปรตใช้หรือกิน ขนมนี้เมื่อทำเสร็จถือเป็นธรรมเนียมต้องนำไปให้ผู้เฒ่า ผู้แก่ในหมู่บ้าน เมื่อถึงวันบุญชาวบ้านจะจัดส่งสำหรับอาหารถวายพระ ทำพิธีตักบาตร ร่วมกัน และบิณฑบาตถวายเป็นสิ่งขทานอุทิศส่วนกุศลให้เปรตบรรพบุรุษ อาหารอีก ส่วนหนึ่งจัดสำหรับทำพิธีชิงเปรต โดยนำอาหารไปวางที่ร้านเปรต การตั้งร้านเปรต นอกจากตั้งในวัดแล้วยังตั้งเรียงรายรอบวัดเพื่ออุทิศให้เปรตที่บาปหนาเข้าวัดไม่ได้ หลังจากเสร็จพิธีนี้ชาวบ้านจะร่วมรับประทานอาหารด้วยกัน แล้วทำพิธีบิณฑบาตถวาย เฒ่าตระกูลหรือบางแห่งบิณฑบาตร่วมกันทั้งหมดก็ได้ ประเพณีนี้มีการทำมานานแล้ว ตั้งแต่ก่อนพุทธกาลเป็นการทำบุญระลึกถึงเปรตบรรพบุรุษโดยการบริจาคทานซึ่งนอกจาก จะได้แสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษหรือผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีบุญคุณแก่ตนแล้วยังเป็น การดำรงพุทธศาสนาให้อยู่สืบต่อไป ตลอดจนเป็นการแสดงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ เพื่อนบ้านอันก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะอีกด้วย

สถาบันทักษิณคดีศึกษา (2529) ได้จัดทำสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เป็นเอกสารที่รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมภาคใต้ โดยการค้นคว้าของ นักวิชาการกว่า 221 ท่าน ซึ่งรวบรวมตั้งแต่ พ.ศ. 2525-2527 ทำให้มีข้อมูล ทางวัฒนธรรมของภาคใต้มากมาย รวมทั้งประเพณีชิงเปรตที่ทำในเทศกาลเดือนสิบ มีเนื้อหาสรุปได้ดังนี้ พิธีชิงเปรตจะทำในวันที่ยกสำรับไปวัด จะเป็นวันแรม 14 ค่ำ หรือ 15 ค่ำได้ การทำพิธีชิงเปรตมีลักษณะคล้ายกับพิธีทิ้งกระจาดของจีนต่างกัน ตรงที่เป้าหมายบางส่วนคือ การทิ้งกระจาดของจีนเป็นการทำงานให้แก่ผีไม่มีญาติ เท่านั้น ส่วนการชิงเปรตของไทยเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ทั้งผีเปรตที่เป็นญาติ พี่น้องและเปรตไร้ญาติ โดยเริ่มจากการตั้งร้านเปรตกลางบริเวณวัด แล้วนำขนม ผลไม้ เสื้อผ้าอาหารของแห้งอื่น ไปวางที่ในวันนำอาหารไปวัดซึ่งจะจัดอาหาร บางส่วนสำหรับตั้งเปรตด้วยทำพิธีสวดบังสุกุลอธิหรือกระดาศที่เขียนชื่อผู้ตาย ซึ่งลูก หลานนำมารวมกันทำพิธีหน้าพระสงฆ์และกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลเสร็จแล้วก็เป็นการ แย่งชิงกัน ผู้ที่แย่งของมาได้ถือว่าได้บุญเพราะช่วยให้ผีบรรพบุรุษได้รับของนั้นสำหรับ

ขนมหรืออาหารที่แย่งได้นอกจากจะกินแล้วยังเอาไปใส่ที่นาเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในที่นาด้วย การชิงเปรตนั้นมี 2 วิธีคือ ชิงโดยการปีนขึ้นเสาสูงที่ทาม้ำมันไว้เพื่อขึ้นไปเอาของที่ห้อยอยู่บนเสา และชิงโดยการตั้งเปรตนอกวัดบนพื้นดิน พื้นไม้เตี้ย ๆ แล้วให้ลูกหลานแย่งของกันเพราะชาวบ้านเชื่อว่าเปรตบางพวกบาปหนาเข้าวัดไม่ได้ ต้องทำพิธีนอกวัด

สถาบันไทยคดีศึกษา (2530) ได้นำเสนองานวิจัยเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูงานเทศกาลและงานประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในประเทศไทย ต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นงานวิจัยที่รวบรวมงานเทศกาล ประเพณีต่าง ๆ ทั่วทุกภาคของประเทศไทยที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยว เพื่อนำมาเป็นข้อมูลเพื่อแก้ไข ปรับปรุงในส่วนที่ยังบกพร่องและส่งเสริมสนับสนุนในส่วนที่ได้มาตรฐานแล้ว งานสารทเดือนสิบนั้นมีการทำกันเกือบทุกจังหวัดในภาคใต้ แต่เรียกชื่อต่างกันออกไป เช่น สงขลาเรียก "ทำบุญเดือนสิบ" ชุมพรเรียกว่า "พิธีรับส่งตายาย" นครศรีธรรมราช เรียกว่า "งานสารทเดือนสิบ" เป็นต้น พิธีการของแต่ละจังหวัดจะผิดแผกแตกต่างกันบ้างตามความนิยมเชื่อถือของแต่ละท้องถิ่น สำหรับงานเดือนสิบของจังหวัดนครศรีธรรมราชมีกำหนดในวันแรม 14 ค่ำเดือน 10 โดยมีความเชื่อทางพุทธศาสนา ว่าในช่วงเวลาดังกล่าว บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วจะได้รับการปลดปล่อยให้มาเยี่ยมบุตรหลานและคอยรับส่วนกุศลปีละครั้ง เมื่อถึงวันขึ้น 1 ค่ำเดือน 10 ก็ต้องกลับไปรับโทษทัณฑ์ตามเดิม งานเทศกาลเดือนสิบได้เริ่มมีการออกร้านครั้งแรกในปี 2466 และต่อจากนั้นก็จัดมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้มีการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมไปตามสมัยนิยมวัตถุประสงค์ของการจัดงานเพื่อรักษาประเพณีบุญ ให้ความสนุกสนานโดยจัดให้มีมหรสพต่าง ๆ ให้ผู้มาจากต่างจังหวัดนมัสการพระบรมธาตุ และชมโบราณวัตถุ เผยแพร่นโยบายรัฐบาลในรูปของการออกร้าน เป็นการเก็บรายได้เพื่อสร้างและบำรุงสาธารณวัตถุในจังหวัด ชาวเมืองนครศรีธรรมราชได้เคยร้องเรียนผู้ดำเนินการให้ยึดประเพณีสารทเดือนสิบเนื่องมาจากโบราณเป็นหลัก ด้วยปัจจุบันมีการละเล่นและการออกร้านจำหน่ายสินค้าซึ่งทำให้ชาวเมืองห่างเหินประเพณีดั้งเดิมออกไปทุกที ดังนั้นจึงได้จัดให้มีการประกวดหมฺรับเดือนสิบเพื่อให้หัวใจของงานอย่างแท้จริง นอกจากรายละเอียดที่สำคัญแล้ว ผู้วิจัยยังได้วิเคราะห์การจัดงานนี้ว่าในระบบการบริหารยังขาดประสิทธิภาพ และการนำเสนอที่ชัดเจน

นอกจากผลงานที่เป็นการศึกษาในพิธีชิงเปรตหรืองานเดือนสิบโดยตรงแล้วยังมีผลงานการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมความเชื่อที่มีผลต่อวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมดังต่อไปนี้

บุญชนะ ทองแสน (2527) ได้ศึกษา ประเพณีพิธีกรรมและนิทานปรัมปรา: สิ่งสะท้อนถึงระบบความเชื่อในปัจจุบันของชาวบ้าน ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลทางมานุษยวิทยาคือการเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อในเจ้าพ่อศรีเทพยังดำรงอยู่ได้ เนื่องจากยังมีหน้าที่ในอันที่จะตอบสนองบางสิ่งบางอย่างแก่คนในสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ ได้ แม้ว่ามีสิ่งใหม่ ๆ ที่ก้าวหน้า การดำรงอยู่ของบทบาทความเชื่อในไสยศาสตร์ ความเชื่อทางพุทธ และพราหมณ์มีความคู่ไปกับความจำเป็นของชาวบ้านทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ปราณี วงษ์เทศ (2531) ได้วิเคราะห์ นิทานชาดกกับโลกทัศน์ของลาวพวนโดยรวบรวมประเพณีจากคำบอกเล่าจากหมู่บ้านม่วงขาว บ้านต้นโพธิ์ และบ้านด่าน ซึ่งอยู่ในอำเภอโคกปีบ จังหวัดปราจีนบุรี โดยเน้นที่เกี่ยวกับต้นศรีมหาโพธิ์ กรอบแนวคิดที่ปราณีใช้เป็นหลักคือทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ และจากการศึกษาพบว่าความเชื่อในต้นศรีมหาโพธิ์ซึ่งถือเป็นตัวแทนของพุทธศาสนา ประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับต้นศรีมหาโพธิ์มีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางที่หล่อหลอมกลมกลืนความแตกต่างและสร้างความเป็นพวกเดียวกัน ทั้งที่ต่างชาติพันธุ์กันเพราะในพื้นที่นี้ประกอบด้วยหลายกลุ่ม เช่น ชาวพวน เขมร จีน และไทย ความเชื่อที่แสดงออกมาในรูปของประเพณีและพิธีกรรมนั้นจะมีบทบาทในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ผู้คนที่ซึ่งเป็นการศึกษาโครงสร้างสังคมและดำรงไว้ซึ่งความเป็นปึกแผ่นของชุมชน

ศิริลักษณ์ สุภากุล (2533) ศึกษาพิธีกรรมพืชน้ำกับการจัดระเบียบสังคมศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดลำปาง และพบว่า พิธีกรรมพืชน้ำเกิดจากความเชื่อในการนับถือผีของชาวลานนาโดยเฉพาะผีบรรพบุรุษ จุดประสงค์ของการประกอบพิธีกรรม

พื่อนผู้มี 2 ประการคือ 1. เป็นการทำตามประเพณีเพื่อตอบแทนบุญคุณของผีปู่ย่า
 2. เพื่อเป็นการแก้บนหลังจากประสบความสำเร็จที่ได้ตั้งไว้ และจากการเข้าร่วม
 ในพิธีกรรมทำให้สามารถแบ่งหน้าที่ของพิธีกรรมได้เป็น 2 ประเภทคือ หน้าที่ชัดเจน
 และหน้าที่แอบแฝง หน้าที่ชัดเจนที่พบในการสักการะเช่น สรวงดวงวิญญาณของ
 บรรพบุรุษ คือ เป็นการสร้างความสามัคคีในหมู่เครือญาติเป็นการทำบุญให้ทานเพื่อ
 ความสนุกสนานเพื่อความเป็นสิริมงคลของครอบครัว เพื่อเป็นการสะเดาะห์เคราะห์
 ส่วนหน้าที่แอบแฝงคือ ช่วยในการจัดระเบียบสังคมในกลุ่มตระกูลโดยการใช้ความเชื่อ
 เรื่องผีปู่ย่ามาควบคุมคนในตระกูลให้มีความสามัคคี และขจัดปัญหาความขัดแย้งภายใน
 กลุ่มตระกูล นอกจากนี้พิธีกรรมยังได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ปัจจุบันการประกอบ
 พิธีกรรมพื่อนผีได้มีการเปลี่ยนแปลงไปบางประการ ทั้งนี้เพื่อความสอดคล้องกับ
 สภาพสังคม แต่สาระสำคัญของพิธีกรรมก็ยังคงดำรงอยู่

สุริยา สมุทรคุปต์, พัฒนา กิติอาษา และเบญจวรรณ นาราสิจจ์ (2533)
 นำเสนอ "ประเพณีบั้งไฟ" ตามวิธีการวิเคราะห์และตีความทางมานุษยวิทยา
 โดยใช้กรอบแนวคิดสัญลักษณ์ที่สำคัญของ Victor Turner และโครงสร้างนิยม
 ของ Levi-Strauss โดยเสนอว่า ประเพณีบั้งไฟคือ พิธีกรรมแห่งความอุดม
 สมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหาร ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิตของชาวบ้านอีสาน
 ในสังคมเกษตรกรรมที่ต้องอาศัยน้ำฝนและปัจจัยทางธรรมชาติ และจากการตีความ
 สัญลักษณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมนี้ทำให้ทราบว่านอกจากเป็นพิธีกรรมแห่งความสมบูรณ์แล้วยัง
 เป็นใบอนุญาตที่เปิดโอกาสให้สมาชิกคลายความตึงเครียดที่เกิดจากภาวะเบียดทาง
 สังคม และยังสะท้อนให้เห็นถึงบรรทัดฐานที่แบ่งแยกบทบาทหน้าที่ของเพศชาย-หญิง
 อย่างชัดเจน ขณะเดียวกันประเพณีบั้งไฟนี้ก็แสดงถึงลักษณะทางโครงสร้างและ
 การจัดระเบียบทางสังคมของอีสานได้ด้วย

นิธิ เอี้ยวศรีวงศ์ (2536) ได้ศึกษาประเพณีบั้งไฟ ของจังหวัดยโสธร
 โดยต้องการชี้ให้เห็นความสัมพันธ์อันซับซ้อนของปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นผลให้โครงสร้าง
 ความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป ผลการศึกษาพบว่า จากความเชื่อเดิมที่ว่า
 งานบั้งไฟเป็นพิธีกรรมขอฝนซึ่งสอดคล้องกับระบบความสัมพันธ์ในชุมชนที่ประกอบ
 การเกษตรกรรมเพื่อยังชีพ กลายมาเป็นงานเทศกาลของเมืองซึ่งมีผลให้เกิดการ
 เปลี่ยนแปลง ความเปลี่ยนแปลงที่เด่นชัดในขบวนการบั้งไฟคือ จากรูปแบบที่เคยเป็น

การละเล่นร่วมกันของคนทั้งชุมชนมากมายเป็นการแสดงซึ่งไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ของ พิธีกรรมมาช่วยเป็นกรอบให้ส่วนที่เกี่ยวกับสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ต่าง ๆ ถูก กำหนดให้ลดลง นอกจากนี้โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนเมืองโยธยาก็มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน ซึ่งจะมีความสัมพันธ์ในอีกลักษณะหนึ่งในทาง การเมืองและเศรษฐกิจที่แตกต่างไปจากหมู่บ้าน นิธิ สรุปรว่า คุณค่าของงานบุญ บั้งไฟที่โยธยอยู่ที่การปรับประเพณีท้องถิ่นในชนบทให้กลายเป็นประเพณีของชุมชน ระดับเมือง ซึ่งการปรับนี้กระทำโดยกลุ่มต่าง ๆ ในเมืองโยธยที่ใช้วิธีการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการต่อรอง ประนีประนอม ช่วยเหลือและขัดแย้ง จนกลายเป็นงานบุญ บั้งไฟที่มีลักษณะเฉพาะของโยธยที่ทำหน้าที่ตอบสนองต่อความสัมพันธ์ภายในชุมชน ของเมือง

สุริยา สมุทคุปต์, พัฒนา กิติอาษา และนันทิยา พุทชะ (2534) นำ เสนอประเพณีการเทศน์มหาชาติหรือบุญเวสของชาวอีสาน โดยอาศัยกรอบแนวคิด ทฤษฎีหน้าที่นิยมของ B. Malinowski และ A.R. Radcliffe-Brown ซึ่งให้ ความสนใจหน้าที่หรือผลกระทบของศาสนาและพิธีกรรม ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและ ระดับสังคม จากการศึกษาพบว่าชาวอีสานได้ปรับเปลี่ยนและตีความหมายบุญเวส ใหม่ โดยปรับเปลี่ยนและผสมผสานหลักการสำคัญของการทำบุญดังที่ปรากฏอยู่ใน ชาดกให้เข้าเงื่อนไขทางกายภาพและสังคมวัฒนธรรมของตนเอง

ปรานี วงษ์เทศ (2530) ได้ศึกษาการละเล่นและพิธีกรรมในสังคมไทย โดยมีสมมติฐานว่า การละเล่นส่วนใหญ่ที่มีอยู่ในสังคมไทยทั้งในอดีตและที่ยังเหลือ อยู่นั้นมีรากฐานจากพิธีกรรมความเชื่อทั้งสิ้นและจากการศึกษาพบว่า การละเล่นซึ่ง เป็นขั้นตอนหนึ่งของพิธีกรรมมีความหมายต่อผู้คนและชุมชน มิใช่เรื่องสนุกสนานไร้สาระ แต่จะช่วยสร้างความสมัครสมานเป็นหนึ่งเดียวกัน และยังเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้ ความอบอุ่นทางใจของชุมชน ในรายงานนี้ได้เสนอการละเล่นเนื่องในพิธีกรรม "สงกรานต์" พิธีกรรมเพื่อคลายเครียด โดยได้มองบทบาทและความสำคัญของ ประเพณีสงกรานต์ ว่าช่วยในการผ่อนคลายความตึงเครียด หลังจากที่ต้องเผชิญกับ ปัญหาความเครียดต่าง ๆ ของสังคมที่ผ่านมาตลอดปี ในวันนี้จะเป็นวันที่ผู้คนมีความเป็น อิสระไร้กฎเกณฑ์ สนุกสนานได้เต็มที่ และเป็นการรักษาความสัมพันธ์ทางสังคม

การรณรงค์แสดงความเคารพผู้อาวุโส เป็นการต่อยอดความสัมพันธ์ระหว่างผู้น้อยกับผู้ใหญ่ในสังคมไทย นอกจากนี้ประเพณียังสะท้อนให้เห็นถึงจิตสำนึกที่ผูกพันกับอดีต ความต้องการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างอดีตและปัจจุบันด้วยการทำตามสิ่งที่บรรพบุรุษได้ทำมาก่อน ด้วยความเชื่อว่าจะก่อให้เกิดความมั่นคงของกลุ่มและสามารถรักษาเผ่าพันธุ์ได้

สมมติฐานในการศึกษา

ในการศึกษารั้งนี้ ผู้ศึกษาดังสมมติฐานไว้ 3 ประการดังนี้

1. พิธีชิงเปรตมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราช
2. พิธีชิงเปรตสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชนบ้านบางพุทรา
3. เปรตเป็นสัญลักษณ์หลัก (dominant symbol)
  - 3.1 แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับบรรพบุรุษ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ
  - 3.2 แสดงถึงความหมายของความดีความชั่วตามกรอบจริยธรรม

ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษารั้งนี้ได้จำกัดขอบเขตการศึกษาเฉพาะพิธีชิงเปรตในเทศกาลสารทเดือนสิบโดยศึกษาความสำคัญ ความหมาย และสัญลักษณ์ของพิธีกรรมนี้ที่มีต่อวิถีชีวิตรวมทั้งบทบาทของพิธีชิงเปรตในบริบทสังคมวัฒนธรรมในปัจจุบัน สำหรับสถานศึกษาได้เลือกหมู่บ้านบางพุทรา ตำบลบางจาก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

นิยามศัพท์

- พิธีกรรม - พฤติกรรมที่มนุษย์ปฏิบัติต่อความเชื่อทางศาสนา
- ประเพณี - แบบแผนที่ประพฤติต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับของสังคมว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าแก่ตนเองและสังคม

ชิงเปรต - เป็นประเพณีเนื่องในเทศกาลสารทเดือนสิบของชาวล้านนา โดยทำร้านจัดสำหรับอาหารหวานคาวไปวางเพื่ออุทิศส่วนกุศลส่งไปให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว หลังจากวางสำหรับอาหารลงบนร้านเปรตและเสร็จพิธีทางสงฆ์แล้ว ลูกหลานก็จะเข้ามาแย่งอาหารนั้นจึงเรียกว่า ชิงเปรต

วิถีชีวิต - ความเป็นไปในการดำรงชีวิต

วิธีการศึกษาและระเบียบวิธีวิจัย

ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการวิจัยสนามทางมานุษยวิทยา (Anthropological Fieldwork) ซึ่งต้องเข้าไปอยู่ในพื้นที่หรือชุมชนที่เลือกศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลที่ได้จากปรากฏการณ์จริงมาตรวจสอบกับข้อมูลทางเอกสารที่ได้รวบรวมไว้ โดยมีแนวคิดทฤษฎีเป็นกรอบเพื่อกำหนดขอบเขตที่ต้องศึกษาผู้ศึกษาได้แบ่งขั้นตอนการศึกษาดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ผู้ศึกษาได้ค้นหาและรวบรวมข้อมูล 2 ประเภท คือ ข้อมูลที่เกี่ยวกับพิธีชิงเปรตและประเพณีที่เกี่ยวข้องซึ่งจัดในเวลาเดียวกันในท้องถิ่นอื่น ๆ และข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ที่มีความสำคัญหรือมีบทบาทต่อสังคม

2. ข้อมูลที่ได้จากภาคสนาม ผู้ศึกษาได้ใช้เทคนิควิธีการวิจัยทางมานุษยวิทยาที่สำคัญ 2 วิธีคือ

2.1 การสังเกต (Observation) โดยผู้ศึกษาเข้าไปอยู่ในหมู่บ้านเพื่อเรียนรู้การดำเนินชีวิต กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของชาวบ้านและในงานพิธีกรรมที่ชาวบ้านจัดขึ้นในเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งเป็นการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation)

2.2 การสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น การสัมภาษณ์ที่ใช้มีทั้งสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal interview) และ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ในลักษณะของการ พูดคุยกับเจ้าหน้าที่และชาวบ้านที่ทำหน้าที่เป็น Key Informant ให้ผู้ศึกษาได้แก่ พัฒนาการประจำตำบล อนามัยประจำตำบล ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส ผู้อาวุโส ของหมู่บ้านและชาวบ้านทั่วไป

การดำเนินการศึกษาแบ่งเป็นขั้นตอนดังนี้

ระยะที่ 1. ศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนเข้าสู่ชุมชนหรือพื้นที่ทำการศึกษา

- 1.1 ผู้ศึกษาได้ทำการรวบรวมเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แยกแยะและจัดหมวดหมู่
- 1.2 ได้เตรียมการเพื่อเก็บข้อมูล โดยกำหนดประเด็นที่จะ ศึกษาเตรียมเครื่องมือที่จำเป็นต้องใช้ ได้แก่ กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง เตรียมความรู้พื้นฐาน ในพื้นที่ทำการศึกษโดยสอบถามจากคนในพื้นที่ ที่เข้ามาทำงานและศึกษาในกรุงเทพฯ

ในขั้นนี้เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารวิชาการต่าง ๆ เพื่อสอบโครงร่างวิทยานิพนธ์ใช้เวลาตั้งแต่ เดือนมีนาคม-พฤษภาคม 2536 เป็น เวลา 3 เดือน

ระยะที่ 2. ขึ้นเข้าสู่สนาม

- 2.1 ผู้ศึกษาเข้าไปแนะนำตัวกับผู้ใหญ่บ้านและสำรวจ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของชุมชน เช่น ศึกษาลักษณะ ทางกายภาพ ทำแผนที่หมู่บ้าน สำรวจจำนวนประชากร เป็นต้น โดยติดต่อหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องพร้อม ตรวจสอบข้อมูลด้วยตนเอง

2.2 ผู้ศึกษาเก็บข้อมูลใช้เทคนิควิธีการสังเกตและสัมภาษณ์ ตลอดระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ และจดบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทุกวัน (Field Notes) ในลักษณะพูดคุยกับชาวบ้านและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน ในชั้นนี้ผู้ศึกษาใช้เวลาตั้งแต่เดือน สิงหาคม-พฤศจิกายน 2536

เป็นเวลา 4 เดือน

ระยะที่ 3. วิเคราะห์ข้อมูล

- 3.1 ผู้ศึกษานำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมในสนามมาจัดระบบ ระเบียบ และวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น
- 3.2 ตรวจสอบข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจากทั้งเอกสาร และข้อมูลภาคสนามมารวบรวมเพื่อทำการวิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎี และแนวคิดตามที่อธิบายไว้แล้วในข้างต้น
- 3.3 เก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหายไป วิเคราะห์และสรุปข้อมูล

ในชั้นนี้ใช้เวลาตั้งแต่เดือน มิถุนายน-ธันวาคม 2537

ประโยชน์ของการศึกษา

1. เพื่อทราบถึงบทบาทและความสำคัญของพิธีชิงเปรตในเทศกาลสารทเดือนสิบว่ามีต่อวิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราช
2. เพื่อทราบถึงความหมายจากการตีความสัญลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีกรรม
3. เพื่อทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของพิธีชิงเปรตในเทศกาลสารทในอดีตกับปัจจุบันว่าแตกต่างกันอย่างไร
4. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเปรียบเทียบกับประเพณีพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในภูมิภาคอื่น ๆ ของไทยต่อไป